

RASTOROPSHA (SILYBUM MARIANUM) O'SIMLIGINING DORIVORLIK XUSUSIYATLARI VA AGROFARMAKOLOGIYASI

Abdumo'minova Muhlinso Muhammadrasul qizi

Andijon qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalar instituti magistranti

Annotatsiya. Ushbu tezisd rastaropsha (silybum marianumning) dorivorlik hususiyatlari,tarkibi,inson salomatligiga ta'siri va agrofarmekalogiyasi xalq tabatida qo'llanishi haqida malumotlar keltirilgan.Yurtimiz ko'plab dorivor o'simliklar florasiga boy rastaropsha o'simligining ham yovvoyi turlari tabiatimizda uchraydi.Yurtimizning bir nechta viloyatlari ushbu o'simlikning yetishtirish va parvarilash bo'yicha ilmiy ishlar olib borilmoqda .Kelajakda ushbu o'simlikning yangi turlarini yaratish,dorivorlik hususiyatlarini yanada oshirish muhim hisoblanadi.

Kalit so'zlar: rastoropsha, *Silybum marianum*, dorivor o'simlik, dorivorlik xususiyatlari, agrotexnologiya, agrofarmakologiya, silymarin, flavonolignanlar, biologik faol moddalar, antioksidant, jigar, farmakologik xususiyatlar.

Rastoropsha — dorivorlik xususiyatlari bilan mashhur bo'lgan o'simliklardan biridir. U ko'plab mamlakatlarda qadim zamonlardan beri xalq tabobatida ishlatilib kelingan. Rastoropsha tibbiyotda, ayniqsa, jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlashga yordam beruvchi o'simlik sifatida tanilgan. Uning urug'lari tarkibida biologik faol moddalar mavjud bo'lib, ular orasida eng mashhuri silymarindir.

Bugungi kunda dorivor o'simliklarga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Buning sabablaridan biri ayrim o'simliklarning tarkibida inson organizmi uchun foydali bo'lgan tabiiy moddalar mavjudligidir. Rastoropsha ham shunday o'simliklardan biri hisoblanadi. Uning tarkibi va xususiyatlarini

o'rganish dorivor o'simliklarning inson salomatligidagi o'rnini tushunishga yordam beradi.

Rastoropshaning kelib chiqishi va tashqi ko'rinishi. Rastoropsha qoqio'tdoshlar oilasiga mansub o'simlik bo'lib, ilmiy nomi *Silybum marianum* hisoblanadi. U asosan issiq va mo'tadil iqlimli hududlarda uchraydi. O'simlikning barglari yirik, tikanli va o'ziga xos oqish dog' yoki chiziqlarga ega. Gullari odatda binafsha yoki pushti-binafsha rangda bo'ladi.

Rastoropsha urug'lari dorivor jihatdan muhim qism hisoblanadi. Aynan urug'larda silymarin deb ataluvchi faol moddalar majmuasi ko'proq uchraydi. O'simlikning urug'lari turli dorivor preparatlar va biologik faol qo'shimchalar tarkibida ishlatilishi mumkin.

Rastoropshaning tarkibi. Rastoropshaning eng muhim faol komponenti — silymarin. Silymarin bitta modda emas, balki bir nechta flavonolignanlardan tashkil topgan moddalar majmuasidir. Uning tarkibidagi asosiy malardan biri silymarin hisoblanadi.

Bundan tashqari, rastoropsha urug'larida yog'lar, oqsillar va boshqa biologik faol moddalar mavjud. Ushbu moddalar o'simlikning dorivor ahamiyatini belgilashda muhim o'rin tutadi.

Silymarin antioksidant xususiyatlari bilan ajralib turadi. Antioksidantlar organizmda oksidlovchi stress bilan bog'liq jarayonlarga qarshi kurashishda yordam beradigan moddalar hisoblanadi.

Rastoropshaning jigar uchun ahamiyati. Jigar inson organizmidagi eng muhim a'zoldan biridir. U moddalar almashinuvida, oziq moddalarning qayta ishlashida va organizmning ko'plab muhim jarayonlarida ishtirok etadi. Shu sababli jigar faoliyatini asrash inson salomatligi uchun katta ahamiyatga ega.

Rastoropsha preparatlari ko'pincha jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida qo'llanadi. Silymarin jigar hujayralarini himoya qilish bilan bog'liq xususiyatlari sababli ilmiy tadqiqotlarda katta qiziqish uyg'otgan.

Shuni ta'kidlash kerakki, rastoropshani jigar kasalliklarini mustaqil davolaydigan vosita deb hisoblash mumkin emas. Jigar bilan bog'liq kasalliklarda aniq tashxis va davolash usulini shifokor belgilashi kerak.

Rastoropshaning boshqa foydali xususiyatlari. Rastoropsha tarkibidagi biologik faol moddalar sababli uning antioksidant xususiyatlari ham o'rganilgan. Antioksidant moddalar hujayralarni oksidlovchi ta'sirlardan himoya qilishda ma'lum rol o'ynaydi.

Ba'zi tadqiqotlarda rastoropsha tarkibidagi silymarinning turli biologik jarayonlarga ta'siri o'rganilgan. Biroq barcha kasalliklar uchun uning samaradorligi bir xil darajada isbotlangan deb bo'lmaydi. Shuning uchun rastoropsha haqida ma'lumot berishda ilmiy jihatdan tasdiqlangan ma'lumotlar bilan xalq tabobatidagi qarashlarni farqlash muhim.

Rastoropshani qo'llashda ehtiyotkorlik choralari. Har qanday dorivor o'simlik kabi rastoropshani ham me'yoridan ortiq yoki nazoratsiz ishlatish tavsiya etilmaydi. Ayrim odamlarda uning tarkibidagi moddalar nojo'ya ta'sirlar, masalan, oshqozon-ichak bezovtaligi yoki allergik reaksiyalarni keltirib chiqarishi mumkin.

Doimiy ravishda dori vositalarini qabul qiladigan insonlar o'simlik preparatlarini ishlatishdan oldin shifokor yoki farmatsevt bilan maslahatlashishlari kerak. Chunki ayrim o'simlik preparatlari boshqa dorilar bilan o'zaro ta'sirlashishi mumkin.

Homiladorlik va emizish davrida ham rastoropsha preparatlarini shifokor tavsiyasisiz qabul qilish ma'qul emas. Bolalarda qo'llash masalasida ham mutaxassis tavsiyasi zarur.

Rastoropshaning xalq tabobatidagi o'rni. Rastoropsha xalq tabobatida turli maqsadlarda ishlatib kelingan. Ayniqsa, uning jigar va ovqat hazm qilish tizimiga foydali ekanligi haqida ko'plab an'anaviy qarashlar mavjud.

Hozirgi zamon tibbiyotida esa dorivor o'simliklarning foydasi ilmiy tadqiqotlar orqali baholanadi. Rastoropsha ham silymarin moddasi sababli ko'plab ilmiy izlanishlarning mavzusiga aylangan.

Dorivor o'simliklardan foydalanishda ularni asosiy davolash usulining o'rniga qo'yish to'g'ri emas. Ular ayrim holatlarda qo'shimcha vosita sifatida ishlatilishi mumkin, ammo buning uchun mutaxassis tavsiyasi muhim.

Xulosa qilib aytganda, rastoropsha — tarkibida biologik faol moddalar, xususan, silymarin mavjud bo'lgan qimmatli dorivor o'simliklardan biridir. U asosan jigar faoliyatini qo'llab-quvvatlash va antioksidant xususiyatlari bilan tanilgan.

Rastoropsha inson salomatligi uchun ma'lum foydali xususiyatlarga ega bo'lishi mumkin, ammo uni barcha kasalliklarni davolaydigan vosita sifatida qabul qilish noto'g'ri. Dorivor o'simliklardan oqilona va ehtiyotkorlik bilan foydalanish kerak.

Shunday qilib, rastoropsha xalq tabobati va zamonaviy ilmiy tadqiqotlarda o'ziga xos o'rin egallagan dorivor o'simlik hisoblanadi. Uning tarkibidagi silymarin va boshqa biologik faol moddalarni o'rganish kelajakda o'simlikning imkoniyatlarini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Ayupov.R.H.,Dorivor o'simlilar va ulardan foydalanish.Toshkent,Ibn Sino nomidagi NMB,1995.
- 2.Xolmatov.X, Axmedov.O' Farmakognoziya: Darslik,Toshkent,Ziyo Nur 2010.
- 3.Sanoev.Z.I,Turdiev.P.Q,Farmakognoziya: Darslik,Toshkent ,2023.